Gmach Urzędu Wojewódzkiego i Sejmu Śląskiego w Katowicach

Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego w Katowicach, 1927 r. Fot. Czarnowski *Zbiory Instytutu Sztuki PAN w Warszawie*

Gmachu Urzędu Wojewódzkiego i Sejmu Śląskiego w Katowicach to jedno z najwybitniejszych dzieł polskiej architektury dwudziestolecia międzywojennego, unikat w skali kraju. Budowla łączy w sobie oryginalną formę architektoniczną, wysoką wartość artystyczną i użytkowość. Wzniesiono ją w latach 1924 – 1929. Kubatura wynosi 161474 m^3, a powierzchnia 6512 m^2. O wielkości gmachu świadczyć może łączna długość korytarzy wyliczona na ponad 6 km, a także 600 pomieszczeń i 1300 okien. Jest to jeden z najbardziej monumentalnych gmachów użyteczności publicznej w Polsce. Jego budowa była możliwa dzięki utworzeniu w czerwcu 1922 r. autonomicznego województwa śląskiego na odzyskanej po I wojnie światowej i powstaniach śląskich części historycznego Górnego Śląska. Budowla swoim monumentalizmem nawiązuje do stylistyki neoklasycystycznej, popularnej w początkach XX w. W momencie powstania była jedynym w kraju obiektem łączącym funkcje siedziby parlamentu i władzy wykonawczej, a jednocześnie największym budynkiem administracyjnym w Polsce.

Gmach parlamentu w Berlinie *Fot. A. Olczyk*

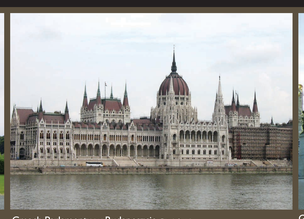

Gmach Parlamentu w Budapeszcie *Fot. J. Banik*

Gmach parlamentu w Wiedniu *Fot. A. Olczyk*

Tradycje wznoszenia siedzib parlamentarnych zapoczątkowała budowa w latach 1851 – 1867 Kapitolu w Waszyngtonie według projektu V. Andersona. Kolejne były budowle o charakterze parlamentarnym m.in. we Lwowie (1875 r.), Wiedniu (1874 – 1884), Berlinie (1882 r.) i Budapeszcie (1885 – 1904). W Polsce nie istniała żadna budowla nawiązująca do tej tradycji. Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego był pierwszą tego typu budowlą w odrodzonym po czasach niewoli państwie polskim. Za najbliższy katowickiej budowli należy uznać gmach Reichstagu w Berlinie, wzniesiony w stylu historyzującym, w którym zastosowano konstrukcję żelazno-szklaną w kopule. W niemieckiej budowli silnie zaakcentowano przynależność narodową ważniejszych miast do Rzeszy, co przejawiało się w umieszczeniu herbów miast niemieckich w wielu miejscach budynku. Podobnie zobrazowano kwestię polskości miast górnośląskich w katowickim parlamencie.

Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego w Katowicach stał się wzorem dla rozbudowującego się w 1926 r. pod kierunkiem Kazimierza Skórewicza gmachu sejmu w Warszawie, w tym zwłaszcza Sali Obrad Sejmu RP. K. Skórewicz w swoim projekcie zainspirował się rozwiązaniem z półkolistą salą obrad z galerią dla publiczności, przykrytą eliptycznym świetlikiem oraz podobnym rozplanowaniem części prezydialnej. Analogie można zauważyć również w westybulach obu budowli. Obie sale wyłożone zostały marmurami.

Gmach Sejmu RP. *Fot. J. Stempiewski*

Wystawa przygotowana w ramach
EUROPEJSKICH DNI DZIEDZICTWA 2010

Edukacja i kultura
Program Kultura

Europejskie Dni Dziedzictwa

w katowickim Oddziale Terenowym
Krajowego Ośrodka Badań
i Dokumentacji Zabytków,
ul. Mickiewicza 29, 40-085 Katowice

KRAJOWY OŚRODEK BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTKÓW
NATIONAL HERITAGE BOARD of POLAND

Wystawa sfinansowana ze środków
Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach

Przy współudziale Fundacji „Dla Dziedzictwa"

FUNDACJA DLA DZIEDZICTWA

Pomnik Historii

Budowa
nowego gmachu Województwa
w Katowicach.
Konkurs.

Województwo Śląskie zamierza stosownie do dzisiejszego wzrostu architektów projekta planu nowego gmachu Województwa i Sejmu Śląskiego w Katowicach.

Przyjęcie konkursowe podstawy wstępnej pod zamówienia z niniejszem ogłoszeniem, będzie się odbywać w Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach, do dnia 15 marzenia 1923 r. do godziny 3 popołudniu. Termin ten obowiązuje przyszłych zadowolenia zakończenia tymczasowo.

Nagrody:
jedna pierwsza nagroda 6000, mk. złotych pod
drugą 4500, „ „
dwie trzecie nagrody po 3000, „ „
dwie czwarte po 2000, „ „
dwa pod. nabycia zakończenia po 1000, „ „
Inne pozdobny mogą być również w tej sumy dzieła zakupione.
Wolno wnieść projekt wspólnych architekt na konsta z dnia otrzymań.
Sąd konkursowy składa się z 13 członków.
Wszystkie grupy wyjaśniające i podkładki są do nabycia w Urzędzie Wojewódzkim za zbiorczem 50 tysięcy marek polskich.
Katowice, dn. 9. maja 1923 r.

Wojewoda Śląski
Schmitz.

Ogłoszenie o konkursie zamieszczone w „Gazecie Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego" nr 17 z 19 maja 1923 r.

ARCHITEKT
PISMO O ARCHITEKTURZE, BUDOWNICTWIE I PRZEMYWŚLE ARTYSTYCZNYM
ROK 1923 ZESZYT 5

KONKURS NA GMACH WOJEWÓDZTWA I SEJMU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

Periodyk „Architekt" z 1923 r. , z 6 - w całości poświęcony konkursowi na projkt Gmachu Województwa i Sejmu Śląskiego

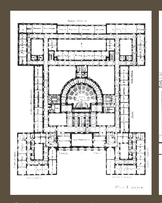

Rzut I piętra gmachu
Zbiory Archiwum Państwowego w Katowicach

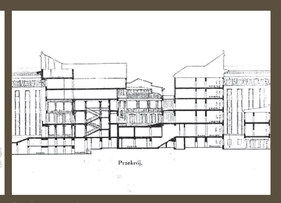

Przekroje gmachu
Zbiory Archiwum Państwowego w Katowicach

Czteroskrzydłowy budynek wzniesiony został na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu z wewnętrznym podwórkiem w formie dziedzińca. Narożniki korpusu głównego ujęte są czteroskrzydłowymi, kwadratowymi w planie ryzalitami z wewnętrznymi studniami. Wszystkie elewacje zakomponowane są w podobny sposób. Od strony elewacji zachodniej do wnętrza prowadzi westybul. W jego wschodniej części znajduje się reprezentacyjna klatka schodowa. Siedmiobiegowe schody ze wspólnym początkiem łączą się przez dwukondygnacyjną klatkę schodową, przebiegającą przez wysokość wszystkich kondygnacji. Wnętrze klatki obiegają z trzech stron, tj. południowej, północnej i zachodniej, dwukondygnacyjne galerie, wsparte na ośmiobocznych filarach o stylizowanych w duchu art deco korynckich kapitelach, pokrytych ornamentami w kształcie płaskich zaciosków, przypominających kłosy. Klatkę przykrywa eliptyczna kopuła o czaszy wspartej na żagielkach, z latarnią, z której klucza zwisa oryginalny żyrandol. Wnętrze kopuły podzielono na dwanaście części i umieszczono w nich skromną monochromatyczną dekorację malarską, przedstawiającą herby miast śląskich. Pole tarczowe pod kopułą zdobiły pierwotnie płaskorzeźby autorstwa wybitego rzeźbiarza krakowskiego Jana Raszki (1871-1945) przedstawiające alegorie śląskie.

Decyzja o budowie gmachu Województwa i Sejmu Śląskiego w Katowicach zapadła po wprowadzeniu na Śląsku polskiej administracji w czerwcu 1922 r. Ówczesne władze widziały potrzebę budowy prestiżowego i użytecznego gmachu nowego województwa, gdyż to w Katowicach miały powstać urzędy, które wcześniej funkcjonowały w Opolu, Wrocławiu, czy Berlinie.

Dnia 9 maja 1923 r. rozpisano ogólnopolski konkurs na projekt gmachu, który wywołał żywe zainteresowanie architektów z całej Polski. Na konkurs nadesłano 67 koncepcji przyszłej budowli. Wygrała praca nr 45, autorstwa architektów krakowskich: Kazimierza Wyczyńskiego, Stefana Żeleńskiego, Piotra Jurkiewicza i Ludwika Wojtyczki. O wyborze projektu zadecydowały przede wszystkim względy ideowe i kosztorys.

Budowa trwała od 1924 r. do 1929 r. Od początku zakładano, iż budowla będzie miała charakter pomnikowy i zawierać będzie ważne dla Polski i Śląska treści polityczne, które odzwierciedlałyby kulturę polską przeciwstawioną kulturze niemieckiej, dominującej w dotychczasowej architekturze miasta i regionu. Władze śląskie chciały też stworzyć budynek mający dużą wartość artystyczną i ideową, o wysokiej jakości wykonania. Użyto trwałych i nowoczesnych materiałów. Wszystkie etapy budowy poprzedzały konkursy ofertowe. Podczas uroczystej inauguracji poświęcenia gmachu w dniu 5 maja 1929 r. padły m.in. takie zdania: „Dzisiaj w tej części Śląska dokonuje się uroczystość poświęcenia gmachu Województwa i Sejmu Śląskiego, jako widomego i wspaniałego symbolu mocarstwowej potęgi państwa, wśród którego ziem Województwo Śląskie stanowi najcenniejszą perłę".

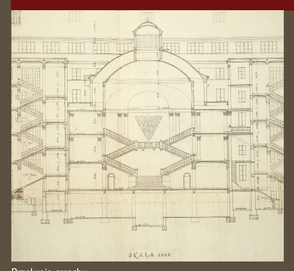

Przekroje gmachu
Zbiory Archiwum Państwowego w Katowicach

Płaskorzeźby krakowskiego rzeźbiarza Jana Raszki (1871-1945)

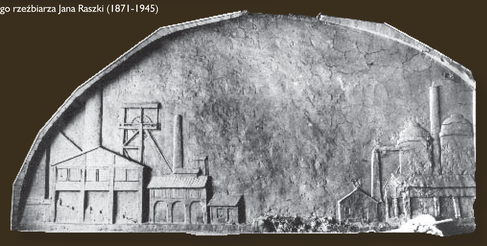

Wrzesień 1926 r. *Zbiory Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach*

Etapy budowy

Lipiec 1924 r.

grudzień 1922	składanie cegieł na budowę gmachu na ulicach Jagiellońska, Ligonia i Lompy
1923	konkurs na projekt gmachu, załatwianie zezwoleń na budowę
styczeń 1924	ustawienie płotu z desek przy ul. Powstańców za zgodą policji budowlanej
marzec 1924	wybudowanie szopy na nieruchomości między ul. J. Ligonia i Powstańców według planów i za zgodą policji budowlanej
lipiec 1924	pierwsze prace ziemne przy wykopach pod fundamenty. W narożniku od ul. Jagiellońskiej i Reymonta natrafiono na zasypany kamieniołom
sierpień 1924	wyrównanie terenu, wykonanie wykopów i betonowanie fundamentów pod magazyny kotłowni w środkowej części gmachu. Betonowanie fundamentów i filarów żelbetowych na terenie kamieniołomu. Równoczesne prowadzono prace przy budowie domów mieszkalnych dla urzędników przy ul. Reymonta (3 kondygnacje)
wrzesień 1924	wykopy w gruncie skalistym pod piwnice, zakładanie banketów i murów fundamentowych w narożniku od ul. Ligonia i Nowego Placu (ob. Plac Sejmu Śląskiego)

Maj-lipiec 1926 r. *Zbiory Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach*

październik 1924	prace przy murowaniu i betonowaniu ścian piwnicznych w narożniku od ul. Ligonia i Reymonta. Łamanie skały pod fundamenty kotłowni w środkowej części gmachu. Osadzanie pierwszych kamieni cokołowych z piaskowca szydłowieckiego od ul. Reymonta. Wykonanie izolacji gorącym asfaltem na wewnętrznej stronie kamieni cokołowych (od ul. Ligonia)
luty 1925	zmiana w projekcie konstrukcji stropów (wniosek firmy „Kilof") – obniżenie stropów o 10-15 cm
marzec 1925	wzniesienie części wewnętrznych murów przyziemia. Ustawienie toru kolejkowego w obrębie placu budowy (po uzyskaniu zgody właściciela drogi, czyli miasta Katowice)
kwiecień 1925	prace przy betonowaniu ścian głównego skarbca. Wykop i uzbrojenie fundamentów żelbetowych pod filary w magazynach pod głównym westybulem
maj 1925	betonowanie stropów żelbetowych skrzynkowych nad parterem. Szalowanie i zbrojenie ścian głównego skarbca stalowymi sztabami
czerwiec 1925	rozszalowanie fundamentów żelbetowych kotłowni. Szalowanie łukowych ścian fundamentów żelbetowych kotłowni umieszczonej pod salą sejmową. Szalowanie stropu żebrowego żelbetowego nad kotłownią. Betonowanie stropu zbrojonego sztabami stalowymi nad głównym skarbcem. Zakładanie murów suteren na fundamentach betonowych (w narożniku ul. Jagiellońskiej i Nowego Placu)
lipiec 1925	zbrojenie węzła żelbetowego stropu żebrowego na środkowym filarem w kotłowni. Betonowanie stropów żelbetowych nad magazynami kotłowni. Zbrojenie podeszwy dwóch słupów żelbetowych w fundamentach pod filary westybulu głównego od Nowego Placu. Fundamenty pod filary żelbetowe w głównym westybulu, przygotowanie do betonowania. Zalanie fundamentów żelbetowych pod filary kamienne od Nowego Placu

Wrzesień- październik 1926 r. *Zbiory Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach*